

Komunitní sociální práce

Komunitní sociální práce je jednou z hlavních metod sociální práce (vedle individuální a skupinové sociální práce). Tato práce se uskutečňuje v rámci státního i nestátního sektoru. Komunitní práce nemá jednotný model práce s komunitou – existují zde různé školy a patří mezi ně modely označené například jako sociální plánování, rozvoj lokality, sociální rozvoj, organizace komunity.

▪ **Termín *komunita***

- a) Teritoriální komunita – lidi, kteří žijí ve stejném prostředí, na společném území
- b) Zájmová komunita – skupina lidí sdílejících společné zájmy (např. lidé se stejným etnickým původem, postižením apod.)

▪ **Definice *komunitní práce***

- Dunham (1958) definuje komunitní práci jako proces vědomého sociálního působení, které je zaměřeno na tyto cíle: propojení potřeb a existujících zdrojů v komunitě, podpora skupinové solidarity a spolupráce v komunitě, podpora změn v komunitě.
- Brager a Specht (1991) označují komunitní práci jako metodu, ve které jsou jednotlivci, skupiny a organizace zapojeni do plánované činnosti s cílem ovlivnit společné problémy.
- Butcher (1992) považuje komunitní práci za úsilí, které je zaměřeno na podporu kolektivní aktivity lidí, kteří sdílejí určitou potřebu.
- Twelvetrees (1991) chápe komunitní práci jako pomoc obyčejným lidem, aby společným úsilím zlepšili svoji vlastní komunitu.

▪ **Cíle *komunitní práce***

- podle Younghusbandové (1968) je cílem kom. práce ovlivňování sociálních změn prostřednictvím analýzy sociálních situací a formování vztahů mezi rozličnými skupinami daného celku tak, aby tento celek sám dospěl k realizaci žádoucích změn.
- Miloševičová (1989) za cíle považuje studium sociálních potřeb a problémů lokality, zpracování návrhů řešení potřeb a problémů, zajištění podpory pro navrhovaná řešení a integrace všech dostupných prostředků komunity k realizaci projektu.

Klientem v kom. práci je komunita. Problémy, které komunitní pracovník řeší se týkají většího počtu lidí. Při řešení těchto problémů je třeba využít její vlastní možnosti a zdroje.

Obecně se komunitní práce tedy zaměřuje na pomoc obyčejným lidem (obyvatelům) a na přínos lidem s velkou potřebou (např. těžce zdravotně postižení) s tím, že se snaží přenést iniciativu na

samotné lidi – žádná sociální služba nemůže fungovat bez zapojení uživatelů služby, ale na druhou stranu je bez pomoci pro obyčejné lidi obtížné dosáhnout cíle.

▪ **Metody komunitní práce**

- Twelvetrees (1991) rozlišil dva přístupy ke kom. práci : a) profesionální komunitní práce (dává možnost skupinám svépomocně působit a dělat kampaně, snaží se o zefektivnění sociálních služeb, rozvoj dovedností, uvedení teorie v praxi, vidí „reálný“ svět).

b) radikální kom. práce (snaží se změnit existující společenské vztahy, zaměřují se na posilování těch, kteří jsou bezmocní. Tato bezmoc je vyvolávána určitou sociální konstrukcí jako je rasa, pohlaví, třída apod.)

Při komunitní práci se lze zaměřovat buď na proces. tj. na změny sebevědomí, znalostí, dovedností členů komunity, nebo na výsledek- práci se změněnou materiální situací. Radikální přístup je více zaměřen na výsledek, profesionální spíše na proces.

- studie „ Community Work and Social Change“ (1969) identifikovala tři hlavní úrovně komunitní práce:

a) graas roots (práce s jednotlivci, rodinami a komunitními skupinami)

b) podpora spolupráce mezi organizacemi (snaha o spolupráci mezi institucemi státní správy a místní samosprávy, lokálními organizacemi, asociacemi, neziskovými organizacemi atd.) .

c) rozvoj regionu a národní plánování (otázky ekonomického rozvoje, environmentální politiky, práce při které se přesahují regionální kompetence)

- Batten (1967) vymezil dva modely komunitní práce, které se zabývají rozsahem pravomocí kom. pracovníka

a) direktivní model kom. práce (důležitá rozhodnutí provádí oficiální představitel, výbor sám. Veškerá další činnost se odvíjí od tohoto rozhodnutí. Aktivní participace je určena malým výborům nebo vnitřně formálně uznaným skupinám).

b) Nedirektivní model komunitní práce (rozhodnutí i jednotlivé aktivity provádějí členové celé skupiny- skupina sama si identifikuje potřeby a na základě vlastního plánu chce svépomocí dosáhnout jejich naplnění. Komunitní pracovník je nápomocný, není vedoucí ani manažer).

To jakým způsobem pracovník pracuje (direktivnost/ nedirektivnost) je často otázkou prostředí a širších souvislostí jako je povaha problému, zadavatel atd.

▪ **Komunitní pracovník**

- komunitní pracovník by měl mít znalosti z oborů jako filosofie, sociologie, psychologie (sociální psychologie), sociální práce, sociální politiky a ekonomie. Je důležité aby byl profesionálem, který dokáže žít uprostřed konfliktů a napětí, naslouchat potřebám jednotlivých skupin žijících v komunitě, usnadňovat a podporovat jednání různých zájmových skupin, pomoci obyvatelům komunity zapojit se

do procesu, napsat projekt, skončit v pravý čas svou práci a předat svou kompetenci místním obyvatelům...

▪ *Fáze komunitní práce*

a) monitoring

Monitoring je průběžné sledování lokality s cílem včasného odhalení problému. Monitoring může mít charakter sběru a vyhodnocování informací, které shromažďují instituce činné v lokalitě. V případě potřeby mohou komunitní střediska navrhovat a provádět různá šetření, která napomohou při analýze problémového jevu.

- při sběru informací je třeba rozlišovat mezi základními daty (demografická a geografická data, změny proti minulosti- vývoj, socioekonomická struktura – nezaměstnanost mužů, žen a absolventů, kde lidé pracují a jak jsou na tom místní podniky, jak lidé bydlí a postoj úřadů k bydlení, politika – jaká je vedoucí strana a klíčové posty, organizace sídlící v lokalitě – zdravotní střediska a policie, projet si komunitu (veřejnou dopravou) a zkusit se vžít do obyvatel, kteří tam žijí) a mezi informacemi od obyvatel – měkká data (co si lidé myslí, čeho se bojí, co je podle nich v komunitě třeba atd.).

b) výzkum a analýza

Jestliže se během monitoringu objevuje nějaká nesrovnalost, je třeba pro její hlubší pochopení využít výzkum. Výzkumné metody se volí podle typu problému. Mohou být použity expertní rozhovory (s odborníky i lidmi bezprostředně se setkávajícími s problémem), sociologické a psychologické výzkumné techniky. S pomocí těchto metod se hledá odpovídající řešení.

c) projektování

Pracovník na základě informací o problému, stavu komunity i širšího legislativního a sociálně – ekonomického rámce navrhuje projekt, jehož cílem má být odstranění nebo zmírnění problému. V samotném projektu musí být identifikovány problémy lokality, cíle projektu, zdroje, které budou při realizaci využity a pracovník zde konkretizuje prováděcí plán.

d) implementace

Vlastní činnost. Komunitní pracovník podporuje spolupráci všech subjektů v komunitě (sestavuje pracovní skupiny, navrhuje způsoby, jak může být skupina efektivnější, funguje jako „ trenér“, organizátor, manažer – záleží na typu problému)

e) hodnocení

Hodnocení má přinést informaci o efektivitě daného programu. Toto hodnocení by měl provést tým, který by se zaměřil na dva fenomény:

- 1) na zjištění sociálních a ekonomických zlepšení, ke kterým dochází nebo již během sociální práce s komunitou došlo,

- 2) na zjištění zda lidé, kteří se aktivně účastnili v procesu úpravy poměrů a realizace projektu, zlepšili své schopnosti a znalosti, aby rozpoznali a řešili své problémy v rámci lokality.

- Při hodnocení mohou být použity shodné metody jako ve výzkumné fázi.

▪ *Kazuistika*

Oblasti, ve kterých dochází ke koncentraci sociálně vyloučených, bývají postiženy celým komplexem problémů. Často v nich dochází ke kumulaci jednotlivých forem exkluze a dalších problémů (např. kriminalita, vandalismus, vysoký podíl osob se závislostí, špatná dopravní dostupnost, nízká kvalita životního prostředí). Pokud se podaří změnit některé z jejich vlastností mohou tyto oblasti znovu nabýt na hodnotě. Níže zmíněná kazuistika ukazuje dánskou komunitní práci, která se primárně orientuje na řešení nezaměstnanosti a na pozitivní dopady pro celou komunitu, které tato aktivita vyvolala.

Sidegade project

Projekt Sidegade project (Postranní ulice) probíhá od roku 1986 v jedné z kodaňských čtvrtí, Vesterbro. Tato oblast byla koncem dvacátého století postihnutá fyzickým i sociálním úpadkem. Původně se jednalo o dělnickou čtvrť, v níž žily nízkopříjmové domácnosti. Místní komunita byla tvořena dostatečně silnou sociální sítí, která pomáhala jednotlivcům překonat období opakované nezaměstnanosti. Na konci dvacátého století byla situace zcela odlišná : sociální struktura obyvatelstva se značně změnila – asi třetinu tvořili mladí svobodní lidé, dvě třetiny obyvatelstva byly ve věku do 35 let, asi 15% tvořili přistěhovalci. Došlo k zániku pracovních míst. Lidé se začali potýkat s drogovými závislostmi, alkoholismem, prostitucí, kriminalitou, podíl nezaměstnaných byl mimořádně vysoký. Došlo také k oslabení sociálních vazeb.

Projekt Sidegade je především programem zaměstnanosti, ale jeho prostřednictvím jsou realizovány i prostředky k celkovému zlepšení života v komunitě. Realizátoři projektu si stanovili dva základní cíle: 1) vytvořit v komunitě pracovní místa 2) vytvořit lepší sociální prostředí pro obyvatele čtvrti a podpořit sociální kohezi.

Projekt poskytuje možnost aktivace pro nezaměstnané především ve věku 18 – 35 let.¹ Většina participantů je bez vzdělání. Hlavní aktivita projektu se soustřeďuje na využití řady bývalých obchůdků, které zanikly v důsledku nízké kupní síly místních a v důsledku tlaku ze strany super – hyper marketů. Právě tyto prostory slouží k aktivaci nezaměstnaných. Náplní programu je jejich renovace a smysluplné využití pro potřeby komunity: - obchod pro maminky: v obchodě se prodávají levné („ second hand“) oděvy pro děti, zároveň zde maminky mohou zdarma posedět u kávy (posilování sociálních vazeb a možnost pořídit levně věci pro děti)

¹ Vyloučení z tohoto projektu jsou pouze drogově závislí

- internetová kavárna: práce s internetem je důležitá nejen při trávení volného času, ale i při hledání zaměstnání, přístup k informacím je jedním ze způsobů inkluze

- prádelna a sprchy: impulsem pro zřízení sprch bylo nevyhovující bydlení bez koupelny v některých bytech Vesterbro, prádelny jsou vzhledem k cenám praček v Dánsku běžně využívané

- keramická dílna

- kavárna: lidé se zde mohou setkávat u šálku kávy (zdarma) nebo se levně najíst

- společná TV místnost: zde se setkávají zejména muži ve věku od 25 – 45 let, dívají se společně na TV apod.

Lidé se díky prostoru pro setkávání znají navzájem a zajímají se navzájem o svoje problémy. Projekt provozuje recyklační místnost (sem se sváží odpad tříděný se sběrných středisek)- zde se odpad dále třídí, některé věci se opravují, nebo se z nich tvoří věci zcela nové. Tyto výrobky se pak prodávají. Ve firmě se obvykle aktivují nejhůře zaměstnatelní lidé – jedná se o jednoroční aktivizaci v rámci politiky zaměstnanosti. To pro účastníky znamená, že po dobu účasti v projektu pobírají mírně zvýšené sociální dávky. Délka trvání je omezena na jeden rok.

Projekt je organizován pod záštitou nestátní neziskové organizace „ Kristeligt Studentere – Settlement“. Projekt Sidegade je financován municipalitou, ministerstvem sociálních věcí, soukromými dary, dotacemi z Evropského sociálního fondu a zisky z obchodů a dílen. Na realizaci projektu se podílejí profesionální komunitní pracovníci a dobrovolníci (nejednou bývalí účastníci programu). Kom. pracovníci plní funkci vedoucích jednotlivých obchůdků, projekt má svého vedoucího a personalistu.

Tento projekt ukazuje, jak práce s komunitou orientovaná na jeden primární cíl (zaměstnanost) má potenciál evokovat pozitivní změny i v dalších oblastech deprivace popř. sociálního vyloučení. Současně s rozvojem dovedností nezaměstnaných v programech dochází i k rozvoji sociálních vazeb, zlepšení fyzického prostředí, hygienických podmínek a přístupu k internetu.

Komunitní pracovníci využili vnitřní prostředky komunity: prázdné prodejní prostory byly problémem, ale posloužily k aktivizaci nezaměstnaných. V projektu bylo využito kooperace mezi státními institucemi, místní samosprávou i neziskovou organizací – zařazení nezaměstnaného do pracovní činnosti po uplynutí doby, kdy se účastnil pracovního programu v komunitě a zároveň jeho aktivizace a zkušenosti pro další pracovní činnost. Pozitivním přínosem komunitní práce je mimo jiné její zasazení do prostředí, které je klientovi známé. Zapojení marginalizovaných lidí do projektu jim rovněž dává pocit osobní hodnoty, sounáležitosti a odpovědnosti vůči komunitě. Posiluje narušené vztahy mezi jednotlivci v komunitě – umožňuje izolovaným lidem seznámení a setkávání.

Pokud se nezaměstnaný po roce v projektu nezapojí do normální pracovní činnosti, neznamená to pro něj návrat do „starých kolejí“. Může se do programu zapojit jako dobrovolník, což umožňuje rozvoj jeho dalších dovedností – opět to pro jednotlivce znamená pocit užitečnosti a osobní hodnoty.

Projekt Sidegade byl primárně zaměřen na ekonomickou dimenzi sociální exkluze: reaguje na vysokou míru nezaměstnanosti v lokalitě (obchody, dobrovolnická činnost, recyklační společnost), jednak na chudobu (levný second hand, levné občerstvení, přístup ke sprše i internetu). Pozitivní dopady v rovině sociální i kulturní mají charakter vytvoření prostoru a podmínek pro setkávání, rozvoj sociálních sítí. To současně znamená prostor pro vzájemnou komunikaci s možnými i pozitivními účinky jak oblasti jazykových bariér, tak také v oblasti sdílení symbolů, jež jsou vlastní většinové společnosti (vyloučení v oblasti symbolů většinové společnosti je aktuální především u přistěhovalců). Nejméně se projekt dotýká vyloučení v oblasti institucionální.

Komunitní práce má potenciál působit jako integrační činitel v oblastech, v nichž dochází ke koncentraci sociálně vyloučených, a to jak ve smyslu kurativního působení (tedy tam, kde k významným problémům už došlo), tak jako prevence. Ve čtvrtích vyloučených dochází k tak silné koncentraci závažných problémů, že není reálné očekávat od samotné komunitní práce jejich odstranění.

Komunitní práce napomáhá k rozvoji lokality prostřednictvím rozvoje vnitřních zdrojů a využití vnějších zdrojů plošných programů. Výrazně pozitivním rysem úspěšné komunitní práce je motivace lidí k participaci, vyvolání zájmu o prostředí a vytvoření neformálních sociálních sítí. Na rozdíl od aktivit, které nejsou zaměřeny přímo na komunitu, může komunitní práce identifikovat specifické potřeby komunity a může také pružněji reagovat na jejich změny. V případě realizace komunitní práce nestátní neziskovou organizací může být rizikovým faktorem velikost finančních zdrojů a zajištění plynulého financování, proto je vhodná kooperace se státními institucemi.

Příkladem komunitní práce jsou i projekty typu zdravé město, zdravá škola, zdravé pracoviště apod. Takové akce mají mnohem větší dopad na úrovni lokální než celonárodní.